

Борис ГУЗЬ

Рід Підвисоцьких з Максимівки

В календарях знаменних і пам'ятних дат Чернігівської області серед знаних земляків минулого вказані батько і син Підвисоцькі: Валеріан Осипович, видатний вчений-фармаколог, і Володимир Валеріанович, ендокринолог, імунолог, мікробіолог, основоположник київської школи патологів. З цього роду походять і інші відомі особистості, недостатньо знані в Україні.

Історія роду

Родове гніздо Підвисоцьких знаходилося в селі Максимівка, нині Прилуцького району. Село засноване ще за часів Речі Посполитої на початку XVII століття, а в середині XIX століття населення цього козацького та власницького села складало близько 1000 осіб, діяла Успенська церква, функціонували винокурний та цукровий заводи. У Максимівці й пройшли дитячі роки та частина дорослого життя згаданих знаменитостей.

Засновник роду, **Йосип Каетанович Підвисоцький** (1783–1849), римо-католицького віросповідання, походив з польської шляхти. Після другого і третього поділів Речі Посполитої в 1793 і 1795 роках до складу Російської імперії ввійшли українські землі Поділля, Волині і частина Полісся. Шляхтичі, які там проживали, і стали тоді російськими підданими. Вірогідно, з врахуванням поширення прізвища на вказаних територіях, поміж польських шляхтичів був і рід Підвисоцьких, хоча є й інші гіпотези походження роду.

Йосип Підвисоцький вступив на військову службу в Російську імператорську армію юнкером, а в 1812 році отримав перший обер-офіцерський чин прапорщика у Ширванському піхотному полку, дислокованому на Кавказі. Далі був переведений у Томський піхотний полк, в його складі приймав участь у Закордонному поході російської армії 1814 року, відзначився при взятті фортеці Суасон на півночі Франції, нагороджений орденом Святої Анни 4-го ступеня. У відставку вийшов 1827 року в чині підполковника. В 1839 році поновився на військовій службі, зайнявши нестройову посаду повітового військового начальника у містечку Кролевець Чернігівської губернії, де служив два роки.

Близько 1820 року одружився з Клавдією Георгіївною Савицькою (1794–1837), дочкою маршала Чернігівського повіту (1807), колезького радника Георгія Олексійовича Савицького (1758–1811). Рід Савицьких відомий з 1687 року, дід і прадід Клавдії належали до козацької старшини і служили у Війську Запорозькому в невисоких чинах. У Максимівці Савицькі мали садибу та 149 душ кріпаків обох статей (1816).

Мати Клавдії, Катерина Михайлівна, походила з козацько-старшинського роду Стороженків. Чи не найбільш відомою особистістю з цього роду був прадід Катерини, сотник Ічнянський (1715–1741) Григорій Андрійович Стороженко. Брат Катерини Олександр також володів невеличким маєтком у Максимівці.

Після смерті матері (бл. 1823) Клавдія успадкувала батьківський маєток, а по завершенню військової кар'єри чоловіка сім'я оселилась в Максимівці. В родині було п'ятеро дітей: сини Валеріан і Олександр та дочки Варвара, Катерина і Клавдія.

Повернення Йосипа Підвисоцького на військову службу в 1839 році було пов'язано з передчасною смертю дружини. Далі мав місце повторний шлюб (1840) з дочкою померлого чиновника з Малої Дівиці Оленою Гаврилівною Макаровою (1804–1852) і повернення в Максимівку.

Після смерті чоловіка Олена Гаврилівна проживала в Ічні, де Підвисоцькі мали невеличкий маєток, там і померла від хвороби, переживши чоловіка на три роки.

Сини Йосипа Підвисоцького отримали достойну освіту і зробили блискучу для дворян з провінції кар'єру.

Олександр Йосипович Підвисоцький

Є різні відомості про дату народження молодшого сина Йосипа Підвисоцького, так, в довіднику «Родословная книга черниговского дворянства» Г. О. Милорадовича вказується 1822 рік, а згідно інших джерел він народився в 1825 році. Олександр Підвисоцький став відомим уже наприкінці життя як етнограф, лексикограф та історик-краєзнавець Архангельської губернії. Інші деталі його біографії залишалися невідомими до недавнього часу.

О. Підвисоцький отримав вищу освіту в Харківському університеті, де навчався на історико-філологічному відділенні філософського факультету. Походження та знання польської мови забезпечило йому місце державного чиновника у Варшаві, столиці Королівства (Царства) Польського, так називалася автономна польська держава у складі Російської імперії в 1815–1874 роках.

Автономія була утворена після Наполеонівських війн шляхом конституційної персональної унії з Російською імперією, укладеної згідно з рішеннями Віденського конгресу (18 вересня 1814 року – 9 червня 1815 року). Основою автономії стало Варшавське герцогство (князівство), засноване Наполеоном у 1807 році, до автономії ввійшло п'ять воєводств східної частини Польщі. Автономія мала самоврядування, хоча й урізане після поразки Листопадового повстання 1830–1831 років. Зокрема, державні чиновники призначалися з поляків, а діловодство велося польською мовою.

У 1850–1854 роках О. Підвисоцький обіймав посаду секретаря I класу в Урядовій комісії внутрішніх та духовних справ Королівства Польського (духовне відділення) і мав чин титулярного радника. А далі його прізвище зникло з Адрес-календарів Королівства Польського. Розгадка знайшлася в публікаціях польських істориків, де вказується, що О. Підвисоцький являвся співробітником таємної поліції. Це була структура у складі III відділення, яка на місцях відносилася до Окремого корпусу жандармів і займалась наглядом за політично неблагонадійними особами та розшуком. Особовий склад таємної поліції був досить специфічним, він включав таємних агентів, інформаторів, провокаторів, люстраторів листування, дізнавачів.

У 1861–1862 роках О. Підвисоцький очолював таємну поліцію Варшави. В цей період у місті мали місце масові заворушення, які передували Польському повстанню 1863 року. Зростаючий національно-визвольний рух перейшов у пряме протистояння зі збройними сутичками між жандармами та повстанцями. За таких обставин співробітники таємної поліції ставали першочерговими жертвами нападів. О. Підвисоцького знайшли повішеним у власній квартирі, але його вдалося врятувати. В 1869 році вийшли спогади О. Підвисоцького про ситуацію у Варшаві в 1861–1862 роках, де він виклав власне бачення тих подій.

Пізніше служив у Харкові, обіймаючи посаду старшого радника губернського правління у слідчо-арештантському відділенні. Генерал-губернатором Харківської губернії в 1866–1870 роках був Петро Павлович Дурново (1835–1919), з яким у О. Підвисоцького склалися дружні відносини. За сприяння харківського генерал-губернатора був призначений на посаду віце-губернатора Архангельської губернії з перспективою подальшого заняття посади губернатора.

З останнім не склалося, прослуживши 8 років, він у 1879 році вийшов у відставку з посади віце-губернатора і був призначений керуючим Архангельською Конторою Державного Банку, на цій посаді служив до смерті в 1883 році.

За 12 років проживання в Архангельській губернії О. Підвисоцький об'їздив практично всі населені пункти та зібрав безліч етнографічного, географічного та іншого матеріалу. Більшість зібраного увійшла в його «Словарь областного архангельского наречия в его этнографическом применении», виданий у 1885 році уже після смерті автора. За рукопис «Словаря» 19 листопада 1881 року був удостоєний Ломоносовської премії, що й зробило його широко відомим в Російській імперії.

Дружиною О. Підвисоцького була Софія Абрамівна Неудачина, дочка священника, їх син Максиміліан (нар. 1866), зробив вдалу чиновницьку кар'єру. По закінченні в 1889 році юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету служив у Державному контролі Російської імперії, в 1913 році займав посаду віце-директора канцелярії Державного контролю і мав чин дійсного статського радника, що відповідало військовому чину генерал-майора.

Його син, Борис Максиміліанович Підвисоцький (1896–1973), морський офіцер, в радянський період служив на кораблях Балтійського флоту, а в II-у світову війну викладав у військово-морських училищах, капітан I рангу.

Валеріан Йосипович Підвисоцький

Народився 24 грудня 1821 року (за старим стилем). Закінчив гімназію при Фізико-математичному ліцеї ім. князя О. А. Безбородька в Ніжині і в 1838 році вступив на юридичний факультет Київського університету ім. Св. Володимира. Але навчатися не довелося, через викриття в стінах університету осередку польського таємного товариства «Співдружність польського народу» читання лекцій було зупинене на рік, а студентів розосередили по інших університетах імперії. Далі навчався на юридичному факультеті Харківського університету, який закінчив у 1842 році зі ступенем кандидата права.

**Валеріан Йосипович
Підвисоцький**

У Харкові й розпочав свою чиновницьку кар'єру, спочатку служив у Харківській казенній палаті, а потім займав посаду столоначальника канцелярії попечителя Харківського навчального округу.

Далі перевівся до Чернігова, з 1850 року служив у Чернігівському губернському комітеті з селянських справ. В липні 1858 року ввійшов до складу губернського «Комітету для складання проекту положення про покращення та влаштування побуту поміщицьких селян» в якості делегата від Борзнянського повіту. Завданням Комітету була розробка проекту положення про звільнення селян від кріпацтва.

В Комітеті В. Підвисоцький очолював підготовчу комісію, обговорення проекту положення проходили бурхливо, оскільки склад Комітету був неоднорідним. В ході обговорення він виклав свою думку з приводу відповідальності дворянства, підкресливши, що кріпацтво не було притаманне малоросійській еліті, а його нав'язали указом Катерини II в 1783 році: «... таким чином, кожен дворянин ніби каже: не зрікаюсь неправої справи моїх предків, але повертаю, що мені не мало б належати; не дарую того, що не було моїм, але повертаю і повертаю тепер, бо колись не мав права повернути».

Комітет завершив свою роботу 22 лютого 1859 року, проект положення відправили до Санкт-Петербурга. З 1 липня 1860 року В. Підвисоцький був обраний головою Чернігівської межової палати, на цій посаді служив до виходу у відставку, переобираючись через три роки. Державну службу поєднував з господарською діяльністю у своєму маєтку в Максимівці, успадкованому

після смерті батька. Там збудував цукровий завод, де займався вдосконаленням технології виробництва цукру, навіть став інспектором цукрових заводів Чернігівської губернії.

У відставку вийшов 3 лютого 1872 року у віці 50 років, тоді й розпочався дуже незвичайний і дивовижний період його біографії. Захопившись фармакологією, він у тому ж році вступив на медичний факультет Дерптського університету у місті Тарту (нині Естонія). Ще під час навчання отримав золоту медаль за наукове дослідження, тема якого склала основу докторської дисертації, успішно захищеної в 1878 році.

Був залишений при університеті асистентом, в 1879 році отримав звання приват-доцента. В 1881 та в 1885 роках виконував обов'язки професора фармакології, дієтики та історії медицини, а з 1883 по 1885 рік перебував у науковому відрядженні за кордоном, працював в університетах Страсбурга і Цюріха.

Завдяки публікаціям результатів своїх наукових досліджень В. Підвисоцький став відомим широкому колу спеціалістів з фармакології та медицини. Його запрошували очолити кафедру фармакології в Краківському (Ягеллонському) університеті, але справа не влаштувалася, оскільки він був православного віросповідання.

Згодом отримав запрошення в Казань, де був обраний 1 липня 1885 року ординарним професором кафедри фармакогнозії та фармації Казанського університету. На той період матеріальна база кафедри включала лише фармацевтичну лабораторію без лаборанта і фармакогностичний кабінет, які знаходилися в одній кімнаті, не мали жодного лабораторного обладнання і нагадували бідний фармацевтичний музей.

Завдяки енергії та наполегливості В. Підвисоцького в університеті з'явилися оснащені лабораторії, де виконувалися аналітичні та спеціальні дослідження, були облаштовані фармацевтичний музей і бібліотека. Змінилося і саме викладання фармакології: лекції супроводжувалися демонстраціями, проводилися практичні заняття для студентів медичного факультету. За спогадами сучасників В. Підвисоцький був талановитим лектором. Також він приватну лікарську практику.

Провів низку цінних фармакологічних та хімічних досліджень, був автором наукових праць, зокрема, про препарати рослинного походження, редагував підручники та видавав навчальні посібники з фармакології для студентів. Являвся членом багатьох вчених товариств як російських, так і іноземних.

Був нагороджений орденами Святого Станіслава 1-го ст., Святої Анни 2-го ст., Святого Володимира 3-го ст.

Помер на роботі 28 червня 1892 року, похований у Казані.

Був одружений з Наталією Миколаївною Величко (нар. 1830), дочкою поміщика з Прилуччини Миколи Івановича Величка (1792–1868). Вінчання відбулося 4 липня 1850 року в Миколаївській церкві села Сорочинці Прилуцького повіту. В Максимівці у них народилося четверо синів: Микола, Максиміліан, Олександр і Володимир.

Микола Валеріанович Підвисоцький (1851–1902) навчався на історико-філологічному факультеті Санкт-Петербурзького університету, але навчання не закінчив. З березня 1875 року почав працювати за запрошенням вчителем математики в чоловічій прогімназії м. Єнісейська Красноярського краю. У Єнісейську працював близько 10 років, потім перебрався до Іркутська, де викладав математику у вчительській семінарії та вислужив чин статського радника.

У 1892 році М. Підвисоцький виїхав з Сибіру і був призначений вчителем природознавства у вчительську семінарію м. Витегра Олонецької губернії. В 1893 році семінарію закрили через нестачу учнів, наступним місцем служби М. Підвисоцького стала вчительська семінарія в Череповці Новгородської губернії, тут він за сумісництвом завідував місцевим історико-археологічним музеєм. Після виходу у відставку проживав у Новгороді, потім у Санкт-Петербурзі.

На перший погляд, біографія М. Підвисоцького це звичайна історія життя і діяльності державного чиновника, який 25 років служив по лінії Міністерства освіти, навчав та виховував підростаюче покоління.

Але є й інші, менш відомі сторінки його біографії. М. Підвисоцький намагався будь-що стати знаменитим, докладаючи до цього чимало зусиль. Оскільки якихось реальних досягнень у нього було не так багато, то доводилося фантазувати. Його колеги-вчителі по Витегорській семінарії висловлювались щодо статського радника М. Підвисоцького: «прославився здесь своим враньем», «наш почтеннейший враль», «жена иногда останавливает его, когда он заврется».

Микола Валеріанович
Підвисоцький

М. Підвисоцький публікував про себе хвалебні статті в центральних та сибірських газетах, ховаючись за псевдонімом «граф Дібич». Зокрема, столична газета «Неделя», опублікувала кілька статей про видатні успіхи в створенні музейних колекцій Череповецького історико-археологічного музею та визначальний внесок у цю роботу вчителя географії й природознавства Череповецької вчительської семінарії М. В. Підвисоцького.

А своєрідною вершиною міфотворчої діяльності М. Підвисоцького стало оповідання «Из моих воспоминаний», опубліковане в «Пушкинском сборнике 1799–1899», де він виклав загадкову історію про відвідини О. С. Пушкіним в 1825 році маєтку Миколи Величка, діда М. Підвисоцького. Події, які описані в цьому оповіданні, на перевірку не витримують жодної критики, дослідники біографії О. Пушкіна віднесли викладене до недостовірних повідомлень, проте в них і досі вірять окремі шанувальники поета.

У Миколи Підвисоцького і його дружини Єлизавети Петрівни було п'ятеро дітей: дочки Наталія, Ольга, Єлизавета, Олена і син Інокентій.

Інокентій Миколайович Підвисоцький (1886–1939) народився в Іркутську, в І-шу світову війну служив у армії в чині прапорщика, в радянський період був репресований. В 1924 році був засуджений на п'ять років, відбув покарання, потім арештовувався в 1931 році. В 1938 році був засуджений трійкою УНКВС до розстрілу, але вирок не був виконаний, в 1939 році його виправдали, а невдовзі він помер.

Дочка М. Підвисоцького Ольга стала відомим вченим-медиком, її біографія буде розглянута окремо.

Максиміліан Валеріанович Підвисоцький (1853–до 1912) закінчив класичну гімназію в Києві та Єлисаветградське кавалерійське училище по II розряду. З 1871 року на військовій службі, служив у 7-му драгунському Кінбурнському полку (м. Володимир-Волинський), потім у 33-му драгунському Ізюмському полку (м. Луцьк). Військова кар'єра не задалася, перший обер-офіцерський чин корнета отримав лише в 1882 році, а в 1885 році звільнився в запас.

Через 6 років поновився на військовій службі, служив в Окремому корпусі прикордонної варті (Варшавське генерал-губернаторство). В 1901 році вислужив чин ротмістра, а в 1909 році вийшов у відставку, отримавши чин підполковника.

У Максиміліана Підвисоцького і його дружини Олени Олександрівни було троє дітей, з них відомі дочка Софія (нар. 1894) і син Георгій (нар. 1905).

Олександр Валеріанович Підвисоцький (нар. 1856) також став військовим, служив у 125-му піхотному Курському полку. У чині прапорщика прийняв участь в російсько-турецькій війні 1877–1878 років, відзначився в битвах під Плевною і біля села Чаїркіой.

З чинами у нього також склалося не дуже, в 1890 році служив ад'ютантом командира 11-го Армійського корпусу, розквартированого в Житомирі, і мав чин поручика, а в 1892 році – штабс-капітана.

За дорученням командира корпусу займався телефонізацією Житомира, під його керівництвом в 1892 році телефонізували будинки губернатора, губернського правління, міської управи, міські поліцейські частини, театр, поліційне управління, поштово-телеграфну контору та інші установи.

При виході у відставку отримав чин капітана, на початку 1900-х років переїхав до Санкт-Петербурга. Завдяки протекції двоюрідного брата Максиміліана влаштувався на службу до Державного контролю Російської імперії, служив ревізором при Санкт-Петербурзькому заводі Морського відомства і мав чин надвірного радника (1913). Після Жовтневого перевороту працював у Робітничо-селянській інспекції (Рабкрин, *рос.*).

Олександр Підвисоцький одружився, коли йому було вже за п'ятдесят років. Дружину звали Наталія Іванівна (нар. 1885), у них був син Андрій (нар. 1912).

Володимир Валеріанович Підвисоцький

Відомості про життя та діяльність знаменитого вченого-медика з світовим іменем Володимира Підвисоцького всебічно висвітлені в численних статтях, енциклопедіях, довідниках. Тому обмежимося коротким викладенням біографії, уточнюючи, по можливості, окремі спірні моменти.

Народився 24 травня 1857 року, був молодшою дитиною в сім'ї. Початкову шкільну освіту отримав у Женеві. В більшості публікацій пишуть, що він з восьми років навчався в Женевській класичній колегії (коледжі), де з 1865 по 1867 роки вивчав німецьку та французьку мови. Є й інформація, що в коледжі він навчався з шести років (1863–1867), термін навчання в Женевському коледжі складав 4 роки, тобто він закінчив коледж, отримавши початкову шкільну освіту.

В 1868 році вступив до Житомирської класичної гімназії, яку закінчив в 1877 році із золотою медаллю. Отже, в гімназії навчався 9 років, то були підготовчий клас і 8 основних класів.

В деяких публікаціях вказується, що шкільну освіту він здобув у Женеві, а в 1877 році у Житомирі складав іспити за загальним курсом класичної гімназії.

Дійсно, в Російській імперії іноземні дипломи та атестати не визнавалися, їх треба було підтверджувати. Наприклад, академік Є. О. Патон закінчував реальну гімназію в Штутгарті, а потім складав іспити за курс класичної гімназії в тому ж Житомирі. Але тоді виходить, що в коледжі (чи ще десь за кордоном) В. Підвисоцький навчався 12-14 років, чому немає жодних підтверджень. Нагородження золотою медаллю по закінченні гімназії також не підтверджує наведену версію.

**Володимир Валеріанович
Підвисоцький**

Після отримання середньої освіти вступив у 1877 році на медичний факультет Київського університету Св. Володимира. Ще студентом почав займатися науковими дослідженнями. Стосовно року завершення навчання є різні відомості. В окремих публікаціях вказано, що в 1882 році В. В. Підвисоцький отримав звання лікаря. Це відповідало встановленій на медичному факультеті тривалості курсу навчання 5 років.

В більшості публікацій пишуть, що випускні іспити на звання лікаря він здавав у 1884 році в Санкт-Петербурзькій військово-медичній академії, де також витримав вступні іспити на отримання ступеня доктора медицини. Ця інформація підтверджується документально.

В цьому питанні немає повної ясності, у розгорнутих біографіях вченого пишуть: «А от випускні іспити він, з одних тільки йому відомих причин, їде здавати в Петербург». Виходить, що він або

навчався на медичному факультеті 7 років, або ж повторно підтвердив звання лікаря, щоб отримати допуск до складання вступних докторантських іспитів у військово-медичній академії.

Далі В. В. Підвисоцький два роки підвищував свою кваліфікацію за кордоном, вивчав фізіологію, фізико-хімію і патологоанатомію у Тюбінгенському та Мюнхенському університетах, а потім стажувався в Інституті Пастера в Парижі, де вивчав бактеріологію.

Восени 1886 року захистив у Києві докторську дисертацію і був обраний Військово-медичною академією приват-доцентом із загальної патології. В подальшій професійній діяльності В. В. Підвисоцького виділяються три періоди.

Київський період

Після повернення до Києва В. В. Підвисоцький був призначений приват-доцентом кафедри загальної патології Київського університету, а в 1888 році став екстраординарним професором і очолив кафедру. В цей період він сформувався як педагог та вчений, створивши власну наукову школу та досягнувши видатних успіхів в розвитку ряду напрямків тодішньої медицини.

Результатом досліджень професора В. В. Підвисоцького стала знаменита праця «Основи загальної та експериментальної патології», яка вперше вийшла друком у 1891 році і була перекладена 17 мовами, в тому числі японською.

Ось що писав близький знайомий В. В. Підвисоцького: «Молодий французький лікар, якому я показав рецепт за підписом Підвисоцького, одразу зобразив на своєму обличчі найбільшу повагу:

– Maitre Підвисоцький.

– Ви його знаєте?

– Особисто не маю щастя. Але як не знати. Я його учень. Я навчався за його "Загальною патологією". Вся Франція навчається за його "Патологією". Та й не одна Франція. Я гадаю, весь світ. Вона, здається, перекладена всіма мовами».

Одеський період

В 1899 році В. В. Підвисоцькому доручили організацію медичного факультету в Одесі, а в 1900 році призначили деканом медичного факультету в Новоросійському університеті (нині Одеський національний медичний університет). З його ім'ям тісно пов'язане проектування та будівництво основних корпусів медичного факультету. Тут проявилися його яскраві організаторські, наукові та педагогічні таланти. Його особисті заслуги полягали в облаштуванні та оснащенні лабораторій і кафедр та підборі професорсько-викладацького складу.

Також він продовжував науково-дослідницьку роботу, очолюючи кафедру загальної патології, хоча численні адміністративні та громадські справи вимагали від В. В. Підвисоцького багато сил і часу, заважаючи займатися наукою.

В 1904 році почалася російсько-японська війна, хід якої складався невдало для Російської імперії. Наростали протестні настрої, відбувалися робочі страйки та демонстрації, що призвело в результаті до революційних подій 1905 року. Громадськість розділилася, частина громадян вимагала проведення конституційних реформ, а інші підтримували самодержавство,

У Новоросійському університеті відбувалися студентські заворушення та стався розкол між викладачами, в навчальному закладі виникли два протидіючі табори. В. В. Підвисоцький ще в 1878 році назавжди відмовився від участі в політичних баталіях, потрапивши під університетський суд за участь у студентських заворушеннях. Тому він не став підтримувати якусь із сторін протистояння і одразу ж погодився на пропозицію зайняти посаду директора Інституту експериментальної медицини в Санкт-Петербурзі.

Петербурзький період

На посаду директора В. В. Підвисоцький був призначений 3 серпня 1905 року сенатським указом. Головними напрямками роботи Інституту експериментальної медицини були розробка теоретичних питань медицини та вирішення практичних завдань з надання медичної допомоги

населенню. Він також взяв на себе завідування відділом загальної патології та продовжував наукову роботу.

Вагомою віхою його науково-організаційної діяльності стало призначення генеральним комісаром російського відділу Міжнародної гігієнічної виставки 1911 року у Дрездені. Російський відділ отримав високу оцінку, а В. В. Підвисоцький був удостоєний звання ординарного почесного члена Королівського інституту експериментальної терапії у Франкфурті-на-Майні.

В 1912 році В. В. Підвисоцького призначили генеральним комісаром Всеросійської виставки з гігієни. Він розпочав інтенсивну підготовку виставки, але 26 січня 1913 року дуже застудився і 3 лютого помер від важкої грипозної пневмонії. Похований у Санкт-Петербурзі на Никольському цвинтарі Олександрівської лаври.

І трохи про особисте життя В. В. Підвисоцького. Одружився він в 1893 році, його дружиною стала Зінаїда Миколаївна Свірська, яка працювала лікарем-бактеріологом в Інституті Пастера в Парижі. У подружжя 15 березня 1894 року народився син Анатолій.

Анатолій Володимирович Підвисоцький в 1915 році закінчив Морський корпус, служив на Чорноморському флоті в чині мічмана на міноносці «Свирепый», потім у Збройних силах Півдня Росії, на березень 1920 року мав чин лейтенанта флоту. Був одружений з Наталією Густавівною Лілієнталь (нар. 1894), дружину в 1919 році евакуювали з Одеси на кораблі «Кавказ». Анатолій Підвисоцький також опинився на еміграції, помер у Парижі після II-ї світової війни.

У Зінаїди Миколаївни вже був невдалий шлюб з Миколою Федоровичем Свірським, дворянином Полтавської губернії, уродженцем містечка Іваниця Прилуцького повіту. В Санкт-Петербурзі він починав піаністом-акомпаніатором, потім став власником мебельної майстерні, а пізніше – постачальником меблів царського двору.

Від першого шлюбу у Зінаїди Підвисоцької було троє дітей, доньки Тамара і Юлія та син Жорж. Зінаїда Миколаївна з дорослими дітьми проживала в Парижі, В. В. Підвисоцький приїздив туди для активного відпочинку, відвідуючи художні виставки і концерти, та відволікався у колі сім'ї від напруженої праці.

Ольга Миколаївна Підвисоцька

Гідним продовжувачем видатних здобутків батька і сина Підвисоцьких на теренах медичної науки стала їх внучка і племінниця Ольга, дочка Миколи Валеріановича Підвисоцького. Про наукові досягнення лікаря-дерматовенеролога Ольги Миколаївни Підвисоцької свідчать хоча б її наукові ступені і звання: доктор медичних наук, професор, дійсний член Академії медичних наук та член-кореспондент Академії наук СРСР, заслужений діяч науки РРФСР. О. Підвисоцька була першою жінкою, яка стала академіком АМН СРСР, про неї написано багато статей, в яких всебічно висвітлена її професійна і громадська діяльність. Тому далі коротко розглянемо лише основні віхи її біографії з викладенням окремих фактів, які недостатньо висвітлені в публікаціях.

Ольга Миколаївна Підвисоцька народилася 30 листопада (12 грудня) 1884 року в Єнісейську (нині Красноярський край) в родині викладача класичної гімназії. Платня викладача була невеликою, тому батько, щоб утримувати сім'ю, викладав ще і в жіночій прогімназії, а також завідував шкільною бібліотекою, отримуючи додатково 120 рублів на рік. Ольга була ще немовлям, коли сім'я переїхала до Іркутська, там народився її брат Інокентій.

В 1892 році сім'я виїхала з Сибіру в Центральну Росію, де новим місцем роботи батька стало містечко Витегра Олонецької губернії, а з 1894 року – Череповець Новгородської губернії. Тут Ольга навчалася в Маріїнській жіночій гімназії, а коли батько вислужив пенсію і вийшов у відставку, родина переїхала до Новгорода. У цьому губернському місті Ольга продовжила навчання в Миколаївській жіночій гімназії. Крім основних класів там був додатковий педагогічний клас, де готували вчительок для початкових класів і шкіл.

Ольга радувала батька чудовими успіхами в навчанні, тож треба було подбати про вищу освіту для дочки. В тодішній Росії для вступу в університет вимагався атестат класичної чоловічої гімназії, а жіночих вищих навчальних закладів було обмаль, та й знаходилися вони у великих містах. Батько заздальгідь переїхав до Санкт-Петербурга, щоб підготувати підґрунтя для навчання доньки. Незабаром до нього приєдналася дружина з молодшими дітьми, а Ольга залишилася в Новгороді закінчувати навчання.

Місцем подальшого навчання Ольги вибрали Жіночий медичний інститут, куди приймали за наявності середньої освіти зі складанням додаткового іспиту з латинської мови. Але побачити дочку студенткою цього закладу М. Підвисоцькому не довелося, близько 1902 року він помер. Ольга тоді навчалася вже в педагогічному класі, а в 1903 році після закінчення з срібною медаллю жіночої гімназії стала працювати вчителькою в селі Волок Боровичського повіту Новгородської губернії. Одночасно готувалася до вступу в медичний інститут, вивчаючи латинську мову та окремі дисципліни з програми чоловічої гімназії.

В 1904 році О. Підвисоцька вступила до Петербурзького жіночого медичного інституту. В столиці проживала разом з матір'ю, сестрою Наталією та братом Інокентієм. В 1909 році, коли вона навчалася на 5 курсі, в інституті мали місце студентські заворушення, пов'язані з протестами проти діяльності професорського дисциплінарного суду. За участь у цих заворушеннях Ольгу відрахували з інституту, вимушена перерва тривала близько року, але їй вдалося поновитись для завершення навчання.

Ольга Миколаївна
Підвисоцька

У 1911 році закінчила інститут, отримавши звання лікаря з відзнакою. Один рік працювала земським лікарем у Самарській губернії, де боролась з холерою. У 1912 році їй запропонували посаду лаборанта без утримання на кафедрі шкірних та венеричних хвороб у рідному інституті, тут і розпочалася її педагогічна та наукова діяльність. Невдовзі стала асистентом, 1919 року захистила докторську дисертацію, а в 1925 році стала приват-доцентом.

У 1927 році обрана професором та завідувачем кафедри шкірних та венеричних хвороб Ленінградського державного інституту вдосконалення лікарів. З 1938 року керувала аналогічною кафедрою 1-го Ленінградського медичного інституту. В 1939 році обрана членом-кореспондентом Академії наук СРСР.

Під час війни керувала кафедрами шкірних та венеричних хвороб Казанського та 1-го Московського медичних інститутів, а після повернення з евакуації знову очолювала кафедру в І-му Ленінградському медичному інституті. В 1944 році стала дійсним членом АМН СРСР.

О. Підвисоцька опублікувала близько 100 наукових праць, у тому числі 5 монографій з напрямків медичної науки, які входили в коло її наукових інтересів.

В 1946 році вона стала депутатом Верховної ради СРСР, приймала активну участь в ряді наукових та громадських товариств і організацій. Її наукова і громадська діяльність відзначена орденами і медалями.

О. Підвисоцьку не оминули сталінські репресії, є відомості про її арешт, хоча подробиці невідомі. Скоріш за все, то була «Справа лікарів», яку через смерть Сталіна каральні органи не довели до кінця.

Померла 1 грудня 1958 року, похована на Богословському цвинтарі у місті Санкт-Петербурзі. На території І-го медичного університету 22 вересня 2022 року до 125-річчя з дня народження їй встановили пам'ятник.

Відкриття пам'ятника О. М. Підвисоцькій у Санкт-Петербурзі

І про особисте життя О. Підвисоцької. В окремих публікаціях вказується Ольга Миколаївна Каплан-Підвисоцька. Очевидно, певний час Ольга Миколаївна перебувала в шлюбі. Інформації про цей шлюб знайти не вдалося, але в переліку її наукових досягнень вказується: «Описала ранній інфільтративний туберкульозний вовчак у співавторстві з професором Я. Б. Каплан». Оториноларинголог Яків Борисович Каплан (1877–1954) доктор медичних наук, працював на кафедрі шкірних та венеричних хвороб 1-го Ленінградського медичного інституту. Вірогідно, він, або хтось із його родичів, і був

чоловіком О. М. Підвисоцької.

Не маючи власних дітей, Ольга Миколаївна взяла в свою сім'ю племінницю Ірину, дочку брата Інокентія, яка осиротіла після смерті матері, і виростила її як власну дочку.

Ірина Інокентіївна Підвисоцька (1922–1990) продовжила сімейну традицію трьох поколінь славного роду лікарів Підвисоцьких. Після закінчення 1-го Ленінградського медичного інституту вона кілька років працювала в Молдавії лікарем-дерматологом, а потім на протязі 23 років вела наукову та викладацьку діяльність в Ленінградському державному інституті вдосконалення лікарів на посаді доцента, мала вчений ступінь кандидата медичних наук.

На закінчення

Представники славного роду Підвисоцьких з Максимівки в чотирьох поспіль поколіннях присвятили своє життя служінню медицині. Їх загальний внесок у розвиток різних напрямів медичної науки просто вражає. Завдяки їхньому таланту та працьовитості було закладено основи ряду нових галузей медицини та намічено шляхи її подальшого розвитку, а викладацька діяльність забезпечила підготовку сотень лікарів, які гідно продовжили їхню справу. Нащадкам цього роду, які живуть нині, є чим пишатися.